

DENGELİ BÜTÜNLEŞME VE AYRIŞMA ÖLÇEĞİNİN PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİ: ERGENLERDE GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Özlem KARAIRMAK*, Özge HACIFAZLIOĞLU**
Selçuk ŞİRİN***

ÖZ

Bu çalışmada, benlik tiplerini belirlemede oldukça güçlü bir ölçme aracı olan Dengeli Bütünleşme –Ayrışma Ölçeği'nin (İmamoğlu, 1998) en önemli gelişimsel krizi kimlik arayışı olan ergen grupta daha çok kullanılabilirliğini sağlamak ve ölçeğin psikometrik özelliklerini yeniden gözden geçirmek amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında, İstanbul'un en yoğun göç alan bölgeleri olan Büyükçekmece, Esenyurt, Gaziosmanpaşa ve Zeytinburnu ilçelerindeki 16 lisede öğrenim gören 1658 ergenden veri toplanmıştır. Veriler iki sete ayrılmıştır. Birinci veri setine dayalı yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi sonuçlarına göre İmamoğlu tarafından belirlenmiş olan alt boyutlarla paralel 6 alt boyut ortaya çıkmıştır. İkinci veri seti kullanılarak yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizinde, modelin uyumunun iyi olduğunu göstermektedir. Bu araştırma, TÜBİTAK 1010 projesi kapsamında yürütülmüş olan proje verilerine dayalı olarak geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Dengeli bütünleşme, Ergenler, Bütünleşme ve Ayrışma

PSYCHOMETIC PROPERTIES OF BALANCED INTEGRATION AND DIFFERENTIATION SCALE: RELIABILITY AND VALIDITY STUDY ON ADOLESCENTS

ABSTRACT

This study aims to examine reliability and validity analysis of the Balanced Differentiation and Integration Scale (İmamoğlu, 1998) on an adolescence sample and test the psychometric properties of the scale. The data was obtained from 1658 high school students from 16 high schools in four provinces in Istanbul that have the highest rates of immigration (Zeytinburnu, Gaziosmanpaşa, Büyükçekmece and Esenyurt Regions). The data was divided into two sets. In the first set, Explanatory Factor Analysis was conducted, and 6 factors were found, which is similar to İmamoğlu's

* Doç. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, PDR Anabilim Dalı

** Doç. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

*** Doç. Dr., New York University, Steinhard Faculty of Education, ABD.

Bu çalışma, Avrupa Ergen Araştırmaları Birliği Konferansı'nda (14th Biennial Conference of European Association for Research on Adolescence) sözlü bildiri olarak sunulmuştur, 3-6 Eylül 2014.

study. In the second data set, Confirmatory Factor Analysis was conducted, and it was found that the model is acceptable. This study is based on the data collected as a part of TÜBİTAK 1010 Project.

Key Words: *Balanced integration, adolescence, integration and differentiation*

GİRİŞ

Gelişim dönemleri içinde kimlik arayışının en belirgin olduğu ergenlikte kişinin hem kendi potansiyelini fark etmesi hem de yaşadığı grupla bütünleşebilmesi, sağlıklı yetişkin olabilmesinde önemli bir aşamadır. İmamoğlu (1995) tarafından geliştirilen Denge Modeli, doğal düzenin “ayrışmış öğelerin karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde bütünleşmesiyle ortaya çıkan“ dengeli bir sistem oluşturduğu varsayımına dayanmaktadır. Dengenin doğal bir üst süreç olduğunu kabul eden bu model, aynı zamanda bireylerin sahip oldukları özü ortaya çıkaracak şekilde kişisel ayrışma/ayırdetme (intrapersonal differentiation) ve kişilerarası bütünleşme (interpersonal integration) gereksinimlere sahip olabildiği varsayımına dayanmaktadır (İmamoğlu, 2003). Kişi hem kendileşme hem de bütünleşme arasında olduğu durumlarda dengeyi sağlayarak, mutlu bir birey olarak performansını sergileyebilmektedir.

Denge modeline göre, bireylerin birbirinden bağımsız olan “kişisel ayrışma” ve “kişilerarası bütünleşme” boyutlarında yüksek ve düşük puanlar alabilmesi mümkündür. Bu puanlar “kopuk kalıplaşma” en dengesiz benlik tipi ve “ilişkili kendileşme” en dengeli tip olarak ele alınmaktadır. Dört benlik tipi en dengesiz olandan dengeli olana yönelik şu şekilde isimlendirilmiştir: kopuk kalıplaşma, kopuk kendileşme, ilişkili kalıplaşma ve ilişkili kendileşme. Kağıtçıbaşı'nın (1996) bireyin eş zamanlı olarak “özerk olma ihtiyacını” ve “birisine bağlanma” ihtiyacını duyabileceğinden söz etmektedir. Bu bağlamda, Kağıtçıbaşı'nın sunduğu “özerk-ilişkisel benlik” kavramı, İmamoğlu'nun (2003) ilişkisel ve kendileşme yelpazesinde yer alan dört ayrı benlik tipi olarak yansımaktadır. Benzer şekilde, Deci ve Ryan (1991); Guisinger ve Blatt (1994), bireyin hem ilişkisel (related) hem de bağımsız (independent) özellikler gösterebileceğini vurgulamaktadırlar.

İmamoğlu ve Karakitapoğlu (2006, 2007), “kendileşme ve ilişkili olma” ölçeğini, Türkiye’de ve ABD’de öğrenim gören üniversite öğrencileri üzerine uygulamışlardır. Bunun yanında alan yazında yapılan çalışmaların genellikle üniversite öğrencileri üzerine

odaklanılmış olduğu göze çarpmaktadır (İmamoğlu ve Karakitapoğlu, 2004, 2006; İmamoğlu ve Güler, 2007; Phalet ve Claeys, 1993).

Kağıtçıbaşı da 1970'lerde yaptığı çalışmada, benlik eğilimlerinin sosyal normların, ailenin sosyoekonomik durumu bağlamında Türk ve Amerikan toplumunda nasıl şekillendirildiğini ele almıştır. Üniversite öğrencileri ve cinsiyet odaklı çalışmaların yanında, Bowlby (1988), İmamoğlu (1987) ve İmamoğlu (1995) küçük yaş grupları ve ergenlerin benlik algısının incelenmesine ve ailenin rolünün önemini işaret eden sınırlı sayıda rastlanan çalışmalardır. Bu araştırmalarda ailenin ergenlerin benlik tipinin oluşumu üzerinde etkili olacağı tartışılmış olmakla beraber dezavantajlı grupların benlik yönelimlerine ilişkin araştırmalara alan yazında rastlanmamıştır.

Bunun yanında, bugüne kadar yapılan çalışmaların birkaçında *Dengeli Bütünleşme – Ayrışma Ölçeği* lise öğrencilerinde kullanılmış olmasına rağmen, ölçeğin yapı geçerliliğine dair bulgular üniversite öğrencilerini kapsayan bir gruptan yola çıkarak elde edilmiştir. Bu çalışmada, benlik tiplerini belirlemede oldukça güçlü bir ölçme aracı olan *Dengeli Bütünleşme – Ayrışma Ölçeği*'nin en önemli gelişimsel krizi kimlik arayışı olan ergen grupta daha çok kullanılabilirliğini sağlamak ve ölçeğin psikometrik özelliklerini yeniden gözden geçirmek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Ulusal ve uluslararası alanyazında, çok sayıda değişkenle kullanılarak anlamlı bulguların elde edilmesine aracı olan bu ölçeğin yapı geçerliliğine ergen grupta genellenebilirlik sağlamak önemli görünmektedir. Bu amaçla ölçek yapısı önce açımlayıcı faktör analiz ile test edilmiştir ve daha sonra iki faktörlü orijinal yapı doğrulayıcı faktör analiz ile desteklenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu:

Dengeli Bütünleşme – Ayrışma Ölçeği (DBAÖ). İki alt boyuttan oluşan bu ölçekte toplam 29 madde vardır (İmamoğlu, 1998; 2003). On altı maddeden oluşan *kişilerarası ilişki yönelimi* alt boyutunda aile ve yakın çevre ile kurulan ilişkilere yönelik maddeler (*Kendimi aileme hep yakın hissedeceğime inanıyorum; insanlarla ilişki kurmakta güçlük çekiyorum; kendimi yakın çevremden duygusal*

olarak kopmuş hissediyorum.) yer almaktadır. Alt boyuttan alınan yüksek puan ilişkide olmayı gösterirken düşük puan ise ayrışmayı göstermektedir. On üç maddeden oluşan *öz-gelişme yönelimi* alt boyutunda ise kişinin dış beklentilere rağmen kendi isteklerini gerçekleştirmeye çabalaması ve sahip olduğu gizil gücü kullanarak kendi olmaya uğraşması ile ilgili maddeler (*İnsanın kendi özelliklerini geliştirip ortaya çıkarabilmesi gerekir; kendi kendime kaldığımda yapacak ilginç şeyler bulabilirim; insanın en önemli amacı sahip olduğu potansiyeli hakkıyla geliştirmek olmalıdır.*) bulunmaktadır. Alt boyuttan alınan yüksek puan *öz-gelişme eğilimini* düşük puan ise normatif uyumluluğu göstermektedir.

Ölçek orijinal çalışmada 7’li likert tipidir; ancak bu çalışmada 5’li likert olarak uygulanmıştır (1 = *Hiç Katılmıyorum*, 5 = *Tamamen Katılıyorum*). Ölçekte yer alan 17 madde ters olarak puanlanmaktadır ve her iki alt boyuttan alınan yüksek puanlar kendileşme ve ilişkililik derecelerini yansıtmaktadır. Ölçeğin kullanıldığı çalışmalarda güçlü geçerlilik ve güvenirlilik bulgularına rastlanmıştır (İmamoğlu ve Güler-Edwards, 2007; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 2006). Üç hafta arayla yapılan test- tekrar test uygulamasında güvenirlilik katsayıları kişilerarası ilişki yönelimi alt boyutu için .84 ve *öz-gelişme yönelimi* alt boyutu için .84 olarak bulunmuştur (Güler, 2004).

Her iki alt boyuttan elde edilen puanların ortalaması kesme noktası olarak kullanılmaktadır (İmamoğlu, 1998). Her iki alt boyuttan alınan yüksek ve düşük puanlara göre dört benlik tipi tanımlanmaktadır.

Çalışma grubu

Araştırma kapsamında, Dengeli Bütünleşme-Ayrışma ölçeğinin psikometrik özelliklerini sınamak amacıyla İstanbul’un en yoğun göç alan bölgeleri olan Büyükçekmece, Esenyurt, Gaziosmanpaşa ve Zeytinburnu ilçelerindeki 16 lisede öğrenim gören 1658 ergenden veri toplanmıştır. Araştırmaya katılımı gönüllülük ilkesi esas alınmıştır. Çalışma grubunun %24’ü birinci kuşak, %64’ü ikinci kuşak ve %12’si üçüncü kuşak olarak İstanbul’da yaşamaktadır. Çalışmaya katılan grubun %75’inin annesi çalışmaktadır. Eğitim düzeyi dikkate alındığında ailelerin eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu söylenebilir. Annelerin %13’ü ilkokulu bitirmemiş, %41’i ilkokul mezunu, %17’si ortaokul mezunudur. Bir başka deyişle,

annelerin %71'i en fazla sekiz yıl eğitime devam etmiştir. Benzer şekilde, babaların %5'i ilkokulu bitirmemiş, %32'si ilkokul mezunu, %21'i ortaokul mezunudur. Bu durumda, babaların %58'i en fazla sekiz yıl eğitim almıştır.

Araştırmamanın amacına uygun olarak, çalışma grubu tesadüfi yöntemle ikiye bölünmüştür. Birinci grup 860 lise öğrencisinden (456 kız; 403 erkek) oluşmaktadır. Grubun yaş aralığı 14 ve 20 arasındadır ($16.25 \pm 1,22$). Araştırmaya katılan bir kişi yaşını ve cinsiyetini belirtmemiştir. Araştırmaya tüm lise sınıflarından öğrenciler katılmıştır (9. sınıf—%32.1, 10. sınıf—26.3%, 11. sınıf—20.5%, 12. sınıf—21%). İkinci grup 799 lise öğrencisinden (404 kız; 395 erkek) oluşmaktadır. Grubun yaş aralığı 13 ve 21 arasındadır ($16.26 \pm 1,21$). Araştırmaya tüm lise sınıflarından öğrenciler katılmıştır (9. sınıf—%28.5, 10. sınıf—%30.2, 11. sınıf—%22.3, 12. sınıf—19%).

Likert tipi ölçeklerle yapılan istatistik analizlerinde madde sayısı örneklem büyüklüğünde belirleyicidir. Anlamlı ve genellebilir sonuçlar için çalışma grubunun madde sayısının en az beş katı olması ifade edilirken madde sayısının 10 katı örneklem büyüklüğünün ideal olduğu söylenmektedir (Faschingbauer, Zisook ve DeVaul,1987). Psikometrik özellikleri sınanan ölçeğin madde sayısı göz önüne alındığında ulaşılan grubun büyüklüğü oldukça tatmin edicidir.

İşlem

Proje kapsamında Dengeli Bütünleşme ve Ayrışma ölçeği araştırma örneklemini oluşturan ergenlere uygulanmıştır ve ölçekle ilgili geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Verilerin analizinde, SPSS for Windows 19.0 ve Lisrel 9.0 paket programları kullanılmıştır. Yapı geçerliliği ile ilgili analizler iki aşamalı olarak yürütülmüştür. İlk aşamada, örneklemin % 50'sine denk gelen bir alt grup tesadüfi yöntemle belirlenmiş ve elde edilen veri seti kullanılarak açımlayıcı faktör analiz yapılmıştır. İkinci aşamada, geriye kalan yaklaşık %50'yi temsil eden gruptan elde edilen veriler kullanılarak açımlayıcı faktör analizden elde edilen faktör toplam puanlarıyla doğrulayıcı faktör analiz yapılmıştır. Orijinal çalışmada tanımlanan iki alt boyut örtük değişkenler; faktör puanları ise gözlenen değişkenler olarak kullanılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı için

Cronbach Alfa katsayısı her iki örneklem gurubu için genel ve her bir boyut için ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Araştırma izni için İstanbul Valiliği aracılığıyla İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmış ve ilçe milli eğitim müdürlükleri aracılığıyla okul yöneticileri önce telefonla daha sonra yüz yüze yapılan ziyaretlerle bilgilendirilmiş ve veri toplamak için planlama yapılmıştır. Katılımcılara verilerin gizliliğinin korunacağı belirtilmiştir. Ayrıca, yayın etiğine uygunluk açısından Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonuna başvurulmuş ve gerekli onay alınmıştır.

Bulgular

İç Tutarlılık

Ölçekle ilgili iç tutarlılık katsayıları hesaplanmış ve her iki örneklem için alt boyutların Cronbach alfa katsayıları hesaplanmış ve Tablo 1'de gösterilmiştir. Alt boyutlara ait iç tutarlılık değerleri 0.85 ile 0.49 arasında değişmektedir. Ölçeğe ait toplam Cronbach alfa katsayısı her iki örneklem için sırasıyla 0.79 ve 0.80 olarak bulunmuştur.

Tablo 1. İç Tutarlılık Analiz Sonuçları:

	İmamoğlu.1998 (n= 117)	Grup I (n=860)	Grup II (n=799)
Aileye bağlanma (5 madde)	.93	.82	.81
Kişisel ilişkilerde kopukluk (5 madde)	.90	.84	.85
Normatif uyumluluk (7 madde)	.82	.73	.73
Büyüyen gizil güç (4 madde)	.68	.71	.72
İlişkilerde kopukluğun onaylanması (5 madde)	.77	.70	.71
Kendinle ilgilenmek (3 madde)	.60	.54	.49
Öz-Gelişme Yönelimi (13 madde)	.80	.68	.67
İlişki Yönelimi (16 madde)	.91	.86	.85
Tüm ölçek	.83	.79	.80

Açımlayıcı Faktör Analiz

Ölçeğin faktör yapısı varimaks döndürmeli temel bileşenler yöntemi ile analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılımını ve uygunluğunu sınamak amacıyla Barlett normal dağılım test sonucunun anlamlı olduğu ($p < 0.05$). KMO (Kaiser-Mayer-Olkin) değerinin ise 0.87 olduğu belirlenmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonuçları değerlendirildiğinde özdeğeri 1'den büyük olan 6 faktörlü bir yapı elde edilmiştir ve açıklanan toplam varyans %55'tir. Özdeğerler 5.95 ile 1.03 arasında değişmektedir. Bulunan faktör yapısı İmamoğlu'nun (1998) orijinal çalışmada elde ettiği faktör yapısı ile benzerlik göstermektedir. Tablo 2'de faktör analiz sonuçları karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Tablo 2'de görüldüğü gibi faktörlerin açıkladıkları varyans oranına göre sıralanışı farklılık göstermiştir.

Tablo 2. Orijinal Çalışma İle Karşılaştırmalı Faktör Analiz Sonuçları

	İmamoğlu.1998 (n= 117)		Grup I (n=860)		İmamoğlu.1998 (n= 117)	
	I.Faktör Analiz		I.Faktör Analiz		II.Faktör Analiz	
	Öz değerler	Açıklanan Varyans %	Öz değerler	Açıklanan Varyans %	Öz değerler	Açıklanan Varyans %
Aileye bağlanma	3.65	12.6	5.95	20.52		
Kişisel ilişkilerde kopukluk	7.38	25.4	3.23	11.16		
Normatif uyumluluk	2.66	9.20	2.77	9.55		
Büyüyen gizil güç	1.36	4.70	1.75	6.03		
İlişkilerde kopukluğun onaylanması	2.24	7.77	1.30	4.48		
Kendinle ilgilenmek	1.78	6.10	1.03	3.56		
Öz-Gelişme Yönelimi					1.41	23.50
İlişki Yönelimi					1.91	31.80
Toplam Açıklanan Varyans		%66		%55		%55.30

Tablo 3’te maddelerin faktör yükleri gösterilmiştir. Madde 16 ve 27 çapraz yüklenmiş olmalarına rağmen kuramsal olarak uygun düşen faktörün içinde değerlendirilmiştir.

Tablo 3. Dengeli Bütünleşme –Ayrışma Ölçeğinin Faktör Yapısı

	Faktörler					
	1	2	3	4	5	6
Kendimi aileme hep yakın hissedeceğime inanıyorum.	.806	-.137	.163	.042	-.055	.145
Kendimi duygusal olarak aileme çok yakın hissediyorum.	.799	-.088	.143	.050	-.125	.027
Hayatta gerçekleştirmek istediğim şeyler için çalışırken ailemin sevgi ve desteğini hep yanımda hissedirim.	.772	-.264	.123	.128	-.091	.119
Ailemle duygusal bağlarımın zayıf olduğunu hissediyorum.	-.667	.368	.033	-.089	.179	.112
Ailemle aramdaki duygusal bağların hayatta yapmak istediğim şeyler için bana güç verdiğini düşünüyorum.	.623	-.023	.076	.142	-.167	.063
Kendimi diğer insanlardan kopuk hissediyorum.	-.248	.780	-.015	-.073	.175	.008
Kendimi duygusal olarak toplumun dışında kalmış gibi hissediyorum.	-.125	.771	.020	-.029	.116	-.032
İnsanlarla ilişki kurmakta güçlük çekiyorum.	.077	.736	.014	-.008	.076	-.145
Kendimi yalnız hissediyorum.	-.301	.710	-.051	.032	.139	-.023
Kendimi yakın çevremden duygusal olarak kopmuş hissediyorum.	-.230	.697	.059	-.046	.233	.076
İnsanın kendini kendi istediği gibi değil toplumda geçerli olacak şekilde geliştiğinin önemli olduğunu düşünüyorum.	.048	.067	.738	-.017	.128	.066
Herkesin kendi özelliklerini geliştirmeye uğraşması yerine toplumsal beklentilere uygun davranmaya çalışmasının daha doğru olduğu kanısındayım.	.062	.048	.661	-.109	.211	.006

Toplumsal değerleri sorgulamak yerine benimsemeyi tercih ederim.	-.003	.050	.659	-.077	-.124	.132
Kişinin kendine değil topluma uygun hareket etmesi uzun vadede kendi yararına olur.	.088	-.014	.647	.171	.210	-.242
Farklı olmaksızın toplumla düşünsel olarak kaynaşmış olmayı tercih ederim.	.114	-.045	.622	.028	.061	-.085
Çevremdekilerin onayladığı bir insan olmak benim için önemlidir.	.133	-.074	.468	.410	-.064	-.165
Kendimi sosyal çevreme duygusal olarak yakın hissediyorum.	.166	-.297	.389	.132	-.186	.343
İnsanın kendi özelliklerini geliştirip ortaya çıkarabilmesi gerekir.	.149	-.019	.026	.798	-.056	.145
İnsanın en önemli amacı sahip olduğu potansiyeli hakkıyla geliştirmek olmalıdır.	.148	-.033	.048	.760	.059	.086
Sahip olduğum potansiyeli ve özelliklerimi geliştirip kendime özgü bir birey olmak benim için çok önemlidir.	.030	-.056	-.036	.717	-.067	.271
Çevreme ters gelse bile kendime özgü bir amaç için yaşayabilirim.	-.062	.136	-.282	.436	.219	.422
Toplumlar geliştikçe insanlar arası duygusal bağların zayıflaması doğaldır.	-.087	.090	.026	.107	.713	-.029
Zamanımızda insanlar arasında güçlü duygusal bağların olması kendileri için destekleyici değil engelleyici olur.	-.120	.212	.114	-.067	.674	.014
İnsanın yapmak istediklerini yapabilmesi için ailesiyle olan duygusal bağlarını en aza indirmesi gerekir.	-.298	.151	.202	-.165	.627	.063
İnsan geliştikçe ailesinden duygusal olarak uzaklaşır.	-.418	.154	.060	-.009	.514	.151
Kendimi insanlardan olabildiğince soyutlayıp, kendi isteklerimi	-.038	.305	.039	.048	.437	.193

gerçekleştirmeye çalışırım.						
Kendimi ilginç buluyorum.	-.040	.131	-.104	.067	.076	.686
Kendi kendime kaldığımda yapacak ilginç şeyler bulabilirim.						
Kendi isteklerimi yapabilmek için kendime mutlaka zaman ve imkân tanımaya çalışırım.	.130	-.232	.081	.249	.051	.546

Alt boyut-faktör puanları analizi için Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi yapılmıştır. Faktör puanlarının hem kendi aralarındaki hem de orijinal çalışmada tanımlanan iki alt boyutun toplam puanları arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 4'te gösterilmiştir. Tablodan görüldüğü üzere orijinal çalışmadaki iki alt boyut arasında ilişki bulunamamıştır ($r = .025$). Faktörler puanları ile ait oldukları alt boyut puanları arasında güçlü ilişkiler bulunmuştur. Örneğin, kişisel ilişkilerde kopukluk faktörü ile İlişki Yönelimi alt boyutu arasındaki korelasyon oldukça güçlüdür. ($r = .81$).

Tablo 4. Alt Boyut ve Faktör Puanları Arasındaki Korelasyon Sonuçları

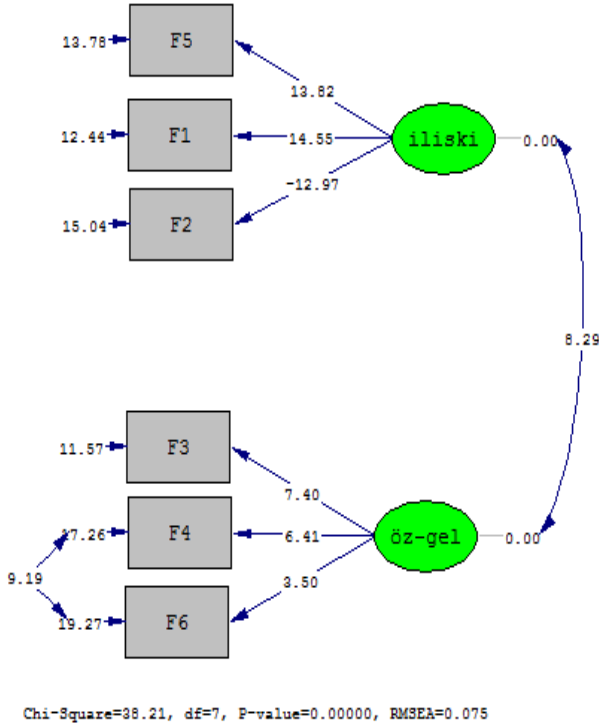
	1	2	3	4	5	6	7	8
Aileye bağlanma	1	.445**	-.149**	.172**	.440**	.129**	.792**	-.041
Kişisel ilişkilerde kopukluk		1	.035	.033	.468**	.082*	.812**	.044
Normatif uyumluluk			1	-.008	.160**	-.012	-.004	-.643**
Büyüyen gizil güç ilişkilerde kopukluğun onaylanması				1	-.038	.421**	.086*	.561**
Kendine ilgilenmek					1	-.097**	.773**	.077*
İlişki Yönelimi						1	.069	.525**
Öz-Gelişme Yönelimi							1	.025

**0.01 düzeyinde anlamlı *0.05 düzeyinde anlamlı

Doğrulayıcı Faktör Analiz

İkinci veri seti kullanılarak orijinal çalışmada önerilen iki alt boyutlu yapı test edilmiştir. İki faktörlü model Doğrulayıcı Faktör analiz ile sınanmıştır. İki faktörlü modelin DFA ile test edilmesi sonucunda

elde edilen uyum indeksleri modelin uyumunun iyi olduğunu göstermektedir. (GFI=.96; AGFI =.90; CFI= .87; NNFI=.77; SRMR = .07 ve RMSEA=.11). DFA sonucuna göre, faktör analiz sonucunda elde edilen faktör puanlarının Kişilerarası İlişki Yönelimi ve Öz-Gelişme Yönelimi örtük değişkenlerine anlamlı bir biçimde yüklenmiş ve yüksek t değerleri bulunmuştur. Yapılan ikinci düzey CFA'da. Faktör 6 ve Faktör 4 arasında bir modifikasyon yapılmıştır. Yapılan modifikasyon sonucunda, modelin uyum iyilik değerleri yükselmiştir (GFI=.98; AGFI =.95; CFI= .95; NNFI=.90; SRMR = .03 ve RMSEA=.07). Figür 1'de DFA ile doğrulanan model görülmektedir.

Şekil 1: DFA ile doğrulanan model

*F1: Aile Bağlanma. F2: Kişisel ilişkilerde kopukluk. F5: İlişkilerde kopukluğun onaylanması = İlişki Yönelimi

*F3: Normatif uyumluluk. F4: Büyüyen gizil güç. F6: Kendinle ilgilenmek = Öz-Gelişme Yönelimi

Betimsel İstatistik ve Gruplar Arası Fark

İlişki Yönelimi ve Öz-Gelişim Yönelimi alt boyutlarından alınan puanlar üzerinden tek yönlü MANOVA ile cinsiyet ve kuşak farkı test edilmiştir. Verilerin normal dağılım varsayımını karşılayıp karşılamadığı çarpıklık katsayısına bakılmış ve her iki alt boyut puanların normalden önemli bir sapma göstermediği görülmüştür (Büyüköztürk, 2007). Çok değişkenli normallik varsayımı için Mahalonobis uzaklık değeri dikkate alınmıştır ve gözlenen değişkenler kritik değer olan 13.82'yi aşmamıştır (Pallant, 2005). Sürekli değişkenler olarak alt boyutlar arasındaki korelasyon değerinin .025 düzeyinde olması aralarında çoklu doğrusal bağıntının bulunmadığını göstermektedir. MANOVA'nın uygulanabilmesi için karşılanması gereken varsayımlardan kovaryans matrislerinin homojenliği Box'M testi ile sınanmıştır. Ancak bu test katılımcı sayısından önemli derece etkilendiğinden bu test için anlamlılık düzeyi .01 (Mertler & Vannatta, 2010) olarak alınmıştır. Cinsiyetin bağımsız değişken olduğu çok yönlü varyans analizinde [Box's $M=5.45$, $p=.489 >.01$] ve kuşak değişkenin bağımsız değişken olduğu çok yönlü varyans analizinde anlamlı çıkmamıştır [Box's $M=8.81$ $p=.032 >.01$]. Bonferroni düzeltmesi kullanıldığından her bir ANOVA .025 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir

Cinsiyete Bağlı Fark

Dengeli Bütünleşme – Ayrışma Ölçeği'nin iki alt boyutundan alınan puanların cinsiyet göre fark gösterip göstermediği çok yönlü varyans analizi ile analiz edilmiştir. Bonferonni Eşitsizliği Metodu kullanılarak yapılan çok yönlü varyans analizi sonucunda bağımlı değişkenlerdeki cinsiyet ortalamalarının [Wilks $\lambda = .96$, $F_{2,1655}=34.67$, $\eta^2=.040$, $p = .000$] farkı istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Öz-gelişim alt boyutunda kızların anlamlı derece yüksek puan aldığı bulunmuştur. Tablo 5'te cinsiyet farkına göre betimsel istatistik değerleri verilmiştir.

Tablo 5. Betimsel İstatistik Değerleri

Cinsiyet	Ortalama	Std. Sapma	N
İlişki Yönelimi			
Kız	61.7296	10.36889	860
Erkek	60.2158	9.52851	798
Toplam	61.0010	9.99893	1658
Öz-Gelişim Yönelimi			
Kız	44.5191	5.75779	860
Erkek	42.2702	5.69283	798
Toplam	43.4367	5.83419	1658

Göç Olgusuna Bağlı Kuşak Farkı

Dengeli Bütünleşme –Ayrışma Ölçeği'nin iki alt boyutundan alınan puanların göç değişkenine göre fark gösterip göstermediği çok yönlü varyans analizi ile analiz edilmiştir. Çalışmaya katılan bireyler doğum yerleri ve anne-babalarının doğum yerlerine göre I. II. ve III. Kuşak olarak sınıflandırılmışlardır. I. Kuşak olarak tanımlanan grupta hem anne-baba hem çocuk İstanbul dışında doğmuştur. II. kuşak olarak tanımlanan gruptaysa çocuk İstanbul'da, anne ya da babanın ikisinden en az biri İstanbul dışında doğmuştur. III. Kuşakta ise hem çocuk hem anne-baba İstanbul'da doğmuştur.

Bonferonni Eşitsizliği Metodu kullanılarak yapılan çok yönlü varyans analizi sonucunda, bağımlı değişkenlerdeki grup ortalamalarının [Wilks $\lambda = .98$, $F_{2,1360} = 4.044$, $\eta^2 = .006$ p = .003] farkı istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. MANOVA sonucunda, kuşak değişkeninin önemli bulunması nedeniyle izleme analizleri ve çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır. Scheffe testi sonucunda, Öz-Gelişim Yönelimi alt boyutunda, III. kuşak olanlar I. kuşak olanlara göre anlamlı derecede yüksek puan almıştır. Tablo 6'da kuşaklara ait betimsel istatistik değerlerini göstermektedir.

Tablo 6. Betimsel İstatistik Değerleri

Kuşaklar	Ortalama	Std. Sapma	N
İlişki Yönelimi			
I.	59.8958	10.15833	307
II.	61.4302	10.68888	895
III.	61.6770	11.03381	161
Toplam	61.1137	10.62626	1363
Öz-Gelişim Yönelimi			
I.	42.5961	5.86892	307
II.	43.6950	6.08954	895
III.	44.5528	6.54971	161
Toplam	43.5488	6.12016	1363

Anne Baba Eğitim Düzeyine Göre Fark

Dengeli Bütünleşme –Ayrışma Ölçeği'nin iki alt boyutundan alınan puanların anne baba eğitim düzeyine göre fark gösterip göstermediği çok yönlü varyans analizi ile analiz edilmiştir. Çalışmaya katılan bireylerin anne babalarının eğitim düzeyleri bir arada alınarak, hem anne hem baba ilkökul mezunu, hem anne hem baba lise mezunu ve en az bir ebeveyn üniversite mezunu olarak sınıflandırılmışlardır.

Bonferonni Eşitsizliği Metodu kullanılarak yapılan çok yönlü varyans analizi sonucunda, bağımlı değişkenlerdeki grup ortalamalarının [Wilks $\lambda = .95$, $F_{4,1668}=10.48$, $\eta^2= .024$ p = .000] farkı istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. MANOVA sonucunda, ebeveyn eğitim düzeyinin önemli bulunması nedeniyle izleme analizleri ve çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır. Scheffe testi sonucunda, hem anne hem babası ilkökul ve altı düzeyde eğitim alan ergenlerin ilişki gelişimleri ve öz gelişim yönelim puanları, hem anne hem babası lise mezunu olan ergenlerin puanlarından anlamlı derecede düşüktür. Hem annesi hem babası lise mezunu olan grubun İlişki Yönelimi puanları, anne ya da babadan en az biri üniversite mezunu olan grubun puanlarından anlamlı derecede yüksektir. Hem anne hem babası ilkökul ve altı düzeyde eğitim almış grubun öz gelişim yönelimi puanları, anne ya da babadan en az biri üniversite mezunu olanlardan anlamlı derecede düşüktür.

Sonuçlar ve Tartışma

Birey ergenlik döneminde, kimlik kazanmaya çalışırken aynı zamanda içinde yaşadığı çevrenin bir parçası olma çabası içindedir. Göçün yoğun olarak yaşandığı bu bölgelerde yaşayan ergenlerin

gelişimsel riskleri de göz önüne alındığında, kişinin kendileşme ve toplumla bütünleşme süreçleri önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, bireyin kendileşme ve toplumla bütünleşme sürecini geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı ile ölçmek gelecek çalışmalara kaynak sağlayacaktır.

Araştırmada, İmamoğlu tarafından geliştirilmiş olan Dengeli Bütünleşme ve Ayrışma ölçeği dezavantajlı ergenler üzerinde uygulanarak geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliği ergen grupta kanıtlanmıştır. Ayrıca orijinal çalışmaya benzer şekilde, ölçekte tanımlanan iki temel boyutun geçerliliği ergen grupta doğrulanmıştır. Açımlayıcı Faktör Analizi sonuçlarına göre İmamoğlu tarafından belirlenmiş olan alt boyutlarla paralel 6 alt boyut ortaya çıkmıştır. Pearson momentler çarpımı korelasyon analizine göre faktör puanları ve ait oldukları alt boyut puanları arasında anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. Ölçekte tanımlanan iki temel boyutun geçerliliği ergen grupta doğrulanmıştır.

Dengeli Bütünleşme –Ayrışma Ölçeğinin göçmen ergenler arasında cinsiyete göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Özgelişim alt boyutunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek puanlar aldıkları belirlenmiştir. Kız öğrencilerin ”özel gelişim” boyutunda yüksek puanlara sahip olmaları, onların ailevi sorumlulukların üstlenmesinde rol almalarına bağlı olarak yorumlanabilir. Bu bölgelerde yaşayan kız öğrencilerin bir bölümü annelerine evde yardım etmek üzere çeşitli ev sorumluluklarını üstlenmektedirler. Gabriel ve Gardner (1999), Gilligan (1982) ve İmamoğlu ve Karakitapoğlu (2004), kadınların erkeklere göre toplumla bütünleşme eğilimlerinin daha yüksek olduğunu vurgulamaktadırlar. Araştırmanın yapıldığı bölgeler maddi kaynakların kısıtlı olduğu ve geçim sıkıntılarının gözlemlendiği bölgelerdir. Buna bağlı olarak, kız ergenlerin taşıdığı evle ilgili sorumluluklar daha fazla olabilir. Bu durum kız ergenlerin öz gelişim puanlarının yüksek olmasını açıklayabilir. Bununla birlikte İmamoğlu ve Karakitapoğlu (2004), sosyo-ekonomik durum düşük olduğu durumlarda kadınların kendileşme eğiliminin azaldığını belirtmektedirler. İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk’un (2011), üniversite öğrencileri üzerine yürütmüş oldukları çalışmada, *“kadın olmanın özgünlükle alakalı olduğu; ancak benlik yönelimi etki analizine girildiğinde bu bağlantının anlamlılığını yitirdiği görülmüştür. Dolayısıyla kadınların erkeklere kıyasla daha özgün*

davranma eğilimi göstermelerinde, nispeten daha ilişkisel benlik yönelimine sahip olmalarının önemli rol oynadığı düşünülebilir (s.38). Alan yazında benlik eğilimi konusunun kadınlar üzerinde yoğun olarak çalışıldığı görülmektedir (Gezici ve Güvenç, 2003; Gilligan 1982; İmamoğlu ve İmamoğlu; İmamoğlu ve Edwards, 2007). Bu araştırmada ortaya çıkan bulgulardan yola çıkarak, dezavantajlı bölgelerde yaşayan ebeveynler ve kız çocuklarının benlik yönelimleri, kız öğrencilerin yaşadıkları zorluklar, akademik uyum ve akademik başarı durumları bağlamında çok boyutlu olarak nitel araştırma yöntemleri kullanarak derinlemesine ele alınabilir.

Araştırmada öğrencilerin kuşak değişkenine göre yapılan analizlerde, III. kuşaktan ergenlerin öz gelişim yönelimi alt boyutunda I. kuşak olanlara göre daha yüksek puanlar aldıkları belirlenmiştir. III. kuşak grubunda yer alan öğrencilerin öz gelişim yönelimlerinin yüksek olması, I. kuşak öğrencilerin geleneksel aile yapılarına sahip olmalarına bağlı olarak değerlendirilebilir. I. kuşakta yer alan ailelerin ve öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun kalabalık aileler içinde yaşadıkları ortaya çıkmıştır. III. kuşak öğrencilerin aile içi kaynaklardan daha fazla yarar sağlayabildiği varsayılırsa öz gelişim puanlarının yüksek olması beklenebilir. Bu görüş ile paralel olarak, Sinha ve Tripathi (1994) ve Triandis ve diğerleri (1988) ”bireyselci ya da ilişki yönelimli” olmanın bireyin içinde bulunduğu kültür ile şekillendiğini belirtmektedir. Bunun yanında, İmamoğlu (2006), dengeli benlik yapısına sahip kişilerin “cinsiyet ve kültürel arka planlarına bakılmaksızın özgünlük özellikleri gösterme olasılıklarının daha yüksek olduğunu” belirtmektedir (İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk, 2011, 39).

Anne-baba eğitim düzeyinin benlik yönelimlerini etkilediğini bulgular göstermiştir. Bulgulara göre, anne babalardan en az birinin üniversite mezunu olduğu durumlarda, öz gelişim yönelimi puanları, anne ve babanın ilkökul ve altı düzeyde eğitim almış gruba göre anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Anne ve babası lise mezunu olan ergenlerin ilişki ve öz gelişim puanları, anne ve babası ilkökul ve altı düzeyde olan ergenlerinkinden yüksek olarak belirlenmiştir. Her iki bulguya göre eğitim düzeyinin artması ile beraber öz gelişim yönelimi puanlarında da artış gözlenmektedir. Bulgulardan yola çıkarak anne ya da babası üniversite mezununu olan bireylerin öz gelişim yönelimi gösterdiği söylenebilir. Eğitim düzeyi fark etmeksizin belirli bir dereceye kadar ebeveynler ergenlerin öz gelişim

ve ilişki yönelimli olmasını desteklemektedir; ebeveynin üniversite eğitimiyle birlikte kendisinin kendileşme sürecine adım attığı varsayılırsa, çocuğunun da bu değeri kazanmasını istiyor olabilir. Kernis ve Goldman (2006), kendileşme eğilimindeki kişilerin tutarlı bir benliği temsil etiketlerini belirtmektedir. Diğer bir taraftan lise mezunu ebeveyn, geçim derdi ile uğraşırken kendisi için bile kendileşme sürecini başlatamayabilir. Bu durumda, lise mezunu ebeveynin içinde bulunduğu yaşam şartları, onu ilişkili yönelimli olmaya iterek kendileşme sürecinden koparıyor olabilir. Bu görüşü destekler nitelikte olarak Suh (2002), ilişki eğilimli kişilerin çevrelerinin kendileri hakkında ne düşünceleri konusunda kaygı taşıyan, çevresel baskılara göre davranışlar sergilemeye açık kişiler olarak tanımlanmaktadırlar. Benzer şekilde, Kağıtçıbaşı (1986) ve İmamoğlu ve Karakitapoğlu (1999), kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe kendileşme eğilimlerinin yükseldiğini ortaya çıkarmışlardır. Lise ve üniversite eğitimleri arasında yaşanan bu değişim incelenmesi gereken bir konudur. İmamoğlu (2003), üniversite öğrencilerini üzerinde yaptığı çalışmasında, öz yönelimli olma ve ilişki yönelimli arasında olmanın her iki uç noktalardan zararlı olabileceğine işaret ederken, iki yönelim arasındaki dengenin önemini vurgulamaktadır.

Bu ölçme aracının ergenler yapılacak çeşitli çalışmalarda benlik yönelimlerini belirlemede güvenilir ve geçerli bir ölçme aracı olarak alan yazına kazandırılması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Bowlby, J. (1988). *A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development*. Tavistock Professional Book. London: Routledge.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. In R. Dienstbier (Ed), Nebraska Symposium on Motivation: Perspectives on Motivation (ss. 237-288). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Faschingbauer T., Zisook S. DeVaul R. (1987). The Texas revised inventory of grief. S Zisook (Ed.). Biopsychosocial Aspect of Bereavement. Washington: American Psychiatric Press. (pp.111-124)

- Gezici, M. & Güvenç, G. (2003). Çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik algısı ve benlik kurgusu açısından karşılaştırılması. *Turkish Journal of Psychology*, 18, 1-17.
- Gabriel, S. & Gardner, W. L. (1999). Are there “his” and “hers” types of interdependence? The implications of gender differences in collective versus relational interdependence for affect, behavior and cognition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 642-655.
- Gilligan, C. (1982) In a Different Voice, United States of America: Harvard University Press.
- Guisinger, S. & Blatt, S. J. (1994). Individuality and relatedness: evolution of a fundamental dialectic. *American Psychologist*, 49, 104-111.
- Güler, A. (2004). Relationship between self-construals and future time orientations. Unpublished Master’s Thesis. Ankara, Türkiye: Middle East Technical University.
- İmamoğlu, E. O. (1987). An interdependence model of human development. In Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Growth and Progress in Cross Cultural Psychology* (ss. 138-145). Lisse, the Netherlands: Swets and Zeitlinger.
- İmamoğlu, E. O. (1998). Individualism and collectivism in a model and scale of balanced differentiation and integration. *Journal of Psychology*, 132, 95-105.
- İmamoğlu, E. O. (1995). *Değişim sürecinde aile: evlilik ilişkileri, bireysel gelişim ve demokratik değerler. 1994 Aile Kurultayı* (s.33-51). Ankara, Turkey: Aile Araştırma Kurumu.
- İmamoğlu, E. O. (2003). Individuation and relatedness: Not opposing but distinct and complementary. *Genetic Social and General Psychology Monographs*, 129, 367-402.
- İmamoğlu, E. O. & Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004). Self-construals and values across different cultural and socioeconomic contexts. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 130, 277-306.
- İmamoğlu, E. O. & Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2006). Actual, ideal and expected relatedness with parents across and within cultures. *European Journal of Social Psychology*, 36, 721-745.
- İmamoğlu, E. O., & Karakitapoğlu Aygün, Z. (2007). Relatedness of identities and emotional closeness with parents across and

- within cultures. *Asian Journal of Social Psychology*, 10, 145-161.
- İmamoğlu, E. O. & Güler-Edwards, A. (2007). Geleceğe ilişkin yönelimlerde benlik tipine bağlı farklılıklar (Self-related differences in future time orientations). *Türk Psikoloji Dergisi*, 22, 115-138.
- İmamoğlu, E. O., Günaydın, G. & Selçuk, E. (2011). Özgün benliğin yordayıcıları olarak kendileşme ve ilişkililik: Cinsiyetin ve kültürel yönelimlerin ötesinde, *Türk Psikoloji Dergisi*, 26 (67), 27-43.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1970). Social norms and authoritarianism: A Turkish- American comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16, 444-451.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1986). Status of women in Turkey: Cross cultural perspectives, sex roles, value of children and fertility in Turkey. *International Journal of Middle East Studies*, 18, 485-499.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11, 444-451.
- Kernis, M. H. & Goldman, B. M. (2006). A multi component conceptualization of authenticity: *Theory and research. Advances in Experimental Social Psychology*, 38, 283-357.
- Mertler, C. A. & Vannata, R.A. (2010). *Advanced and Multivariate Statistical Methods: Practical Application and Interpretation*. Los Angeles: Pyrczak Publishing.
- Pallant, J. (2005). *SPSS Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using SPSS for Windows*. Australia: Australian Copyright.
- Phalet, K. & Claeys, W. (1993). A Comparative Dstudy of Turkish and Belgian Youth, *Journal of Cross Cultural Psychology*, 24, 319-343.
- Sinha, D. & Tripathi, R. C. (1994). Individualism in a collectivist culture. A case of coexistence of opposites. In U Kim, H. C. Triandis, Ç. Kapıtcıbaşı, S. Choi, & G. Yoon (eds), *Individualism and Collectivism: Theory, Method and Applications* (ss. 123-136). Thousand oaks, CA: sage.
- Suh, E. M. (2002). Culture, identity consistency, and subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 1378-1391.

Triandis, H. C., Bontempo, R., Villareal, M. J., Asai, M. & Lucca, N. (1988). Individualism and collectivism: Cross cultural perspectives on self ingroup relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54 (2), 323-338.

Dengeli Bütünleşme – Ayrışma (Denge) Ölçeği (E. Olcay İmamoglu, 1998)

1. Kendi kendime kaldığımda yapacak ilginç şeyler bulabilirim.
2. Kendimi aileme hep yakın hissedeceğime inanıyorum.
3. İnsanlarla ilişki kurmakta güçlük çekiyorum.
4. Kendi isteklerimi yapabilmek için kendime mutlaka zaman ve imkan tanımaya çalışırım.
5. Kendimi duygusal olarak toplumun dışında kalmış gibi hissediyorum.
6. Kendimi duygusal olarak aileme çok yakın hissediyorum.
7. Farklı olmaktansa, toplumla düşünsel olarak kaynaşmış olmayı tercih ederim.
8. Kendimi yakın çevremden duygusal olarak kopmuş hissediyorum.
9. Kendimi insanlardan olabildiğince soyutlayıp, kendi isteklerimi gerçekleştirmeye çalışırım
10. Hayatta gerçekleştirmek istediğim şeyler için çalışırken, ailemin sevgi ve desteğini hep yanımda hissederim.
11. Kendimi yalnız hissediyorum.
12. Ailemle duygusal bağlarımın zayıf olduğunu hissediyorum.
13. Ailemle aramdaki duygusal bağların hayatta yapmak istediğim şeyler için bana güç verdiğini düşünüyorum.
14. Kendimi diğer insanlardan kopuk hissediyorum.
15. Toplumsal değerleri sorgulamak yerine benimsemeyi tercih ederim.
16. Kendimi sosyal çevreme duygusal olarak yakın hissediyorum.
17. Kendimi ilginç buluyorum.
18. İnsanın kendini kendi istediği gibi değil, toplumda geçerli olacak şekilde geliştirmesinin önemli olduğunu düşünüyorum.
19. İnsanın geliştiği, ailesinden duygusal olarak uzaklaşır.
20. İnsanın en önemli amacı sahip olduğu potansiyeli hakkıyla geliştirmek olmalıdır.
21. İnsanın kendi özelliklerini geliştirip ortaya çıkarabilmesi gerekir.

22. Kişinin kendine değil, topluma uygun hareket etmesi, uzun vadede kendi yararına olur.
23. İnsanın yapmak istediklerini yapabilmesi için, ailesiyle olan duygusal bağlarını en aza indirmesi gerekir.
24. Çevremdekilerin onayladığı bir insan olmak benim için önemlidir.
25. Zamanımızda insanlar arasında güçlü duygusal bağların olması, kendileri için destekleyici değil, engelleyici olur.
26. Sahip olduğum potansiyeli ve özellikleri geliştirip kendime özgü bir birey olmak benim için çok önemlidir.
27. Çevreme ters gelse bile, kendime özgü bir amaç için yaşayabilirim.
28. Herkesin kendi özelliklerini geliştirmeye uğraşması yerine toplumsal beklentilere uygun davranmaya çalışmasının daha doğru olduğu kanısındayım.
29. Toplumlar geliştikçe, insanlararası duygusal bağların zayıflaması doğaldır.

